

A szakképzés változásai a 20. század utolsó negyedében

Az elmúlt évtizedekben számos változást megélt szakképzés történeti, szakmai-pedagógiai-elméleti és igazgatási-szerkezeti folyamatait elemzi Benedek András új kötete.

A hazai szakképzés története jórészt feldolgozatlan. Nagyobb, elsősorban történeti jellegű munkák (Szádeczky, Vigh, Vincze, Áfra Nagy, Gyórványi munkái) után Benedek András könyvének hat fejezete (Elméleti áttekintés és módszertani összefoglaló, A foglalkoztatási trendek és a szakképzettség, A szakképzési szerkezet változásai 1970-2000 között, Nemzetközi fejlődési trendek a szakképzési szerkezet változásában, Az új szakmaszerkezet kialakulása) az elméleti szakember, a pedagógiai kutató és a döntéshozó-alakító irányító oldaláról mutatja be a gazdasági, technikai átalakulással együtt változó magyar szakképzést. A szakképzés általános társadalmi kritikája mentén kevésbé feltűnően, de annál nagyobb szakmai felkészültséggel folytak és folynak olyan munkálatok, amelyek nemcsak a képzés rendszerének tartalmi és formai változásait, de szakmai-pedagógiai tudományos eredményeit is magukban hordják.

A nyolcvanas évekre a szakképzésben is követhető a neveléstudomány három főirányzata. A filozófiai szakképzési tudományértelmezés egyre jobban elszakadt a normatív iskolaképtől, a szellemtudományi hagyományokat is folytató felfogás jelent meg. Ez az irányzat vállalta a távlati szakképzés-fejlesztési koncepció megalkotását, bevonva a társ tudományok sorát (gazdaságtudományok, munkaléktan, munkaszociológia, prognosztika stb.). A kísérleti pedagógia irányait követő, azt továbbfejlesztő empirikus vagy tapasztalástudományi felfogásmód, ezen belül a leíró és kísérleti irányok tették mérhetővé az innovációk és fejlesztések hatásait. A cselekvésorientált (akciókutatás) irányzat a szakképzés oktató-nevelőmunkájának elemző feldolgozását, a folyamatos problémafeltárást és megoldást segítette. Mindezek következménye a szakképzés tartalmi módosulásában, a törvényi szabályozás folyamatában és a szakképzésnek immár a piaci gazdaság alakulásához mért alkalmazkodási jelenségeiben követhető.

A cselekvéshez szükséges valamiféle „szak”-tudás társas átadása minden korban fontos eleme volt a társadalomnak. A szakmai képzés minden korban alkalmazkodott a változó igényekhez. Ma azonban a dinamikus változások új típusú kontextusokban jelennek meg, ami megalapozott változtatásokat kíván. A korszakos változások igen összetett eredmények. Benedek András integrált képet ad e sokrétű folyamatról. A kötet – amely a szerző akadémiai doktori programjának is egyik eredménye – több szempontból érdemel különös figyelmet: bővíti a korábbi, a hazai szakképzéssel foglalkozó történeti munkák sorát. Példás rendszerrel tárja fel a modern szakmastruktúra kialakulását és ennek következményeit, valamint elemző összehasonlítást végez a nemzetközi változások, az európai integrációs folyamat összefüggéseiben. Filozófiai értelemben Benedek András munkája a szakmai pedagógián keresztül a munka, a társadalomba beépülő tudatos cselekvés, a bármilyen foglalkozáshoz szükséges szakmatudás mindenkori szükségességét erősíti meg. Ehhez rendeli azt a szerkezeti rendszert, amely alkalmas ennek a szükségletnek a kielégítésére.

Tudatos és célorientált, szakmai-pedagógiai elmélettel megalapozott igazgatási cselekvésrendszer eredménye bontakozik ki a kötetből. Az elvet Benedek András szakmai-pedagógiai meghatározottsággal, a szakmai közgazgatás hatékonysága érdekében egymásraépülő rendszerben, mint irányító vezető valósíthatta meg. Ez a problémaérzékeny veze-

tői adottság olyan időszakban jutott érvényre, amikor az átalakulási folyamat egyenetlenségei között kellett fenntartani a szakképzés működését, egyben működtetve olyan kutatási és szakmai-pedagógiai képzési, továbbképzési rendszert, amely személyi háttérét is nyújtja a képzésnek. Az elmúlt évtizedek alatt minden megváltozott. Átalakult a gazdasági struktúra, a tulajdonosi kör, a társadalom rétegződése, a társadalmi egyenlőtlenségek rendszere, radikálisan kitárultak az egyének számára adódó iskolázási lehetőségek. Az átalakulás a fiatalok számára meghatározó, ők könnyebben lépnek be az új rendszerbe. A szakképzés irányítása azonban szükségszerűen a mindenkire vonatkozó, komplex rendszert tartotta szem előtt, amikor a globalizált világ új szakmaszerkezeti és tartalmi kihívásait értelmezte. Az alapvető dimenziókban is szükséges változtatások Benedek András korábbi munkáiban már részben fellelhetők, a kötet szemléletesen bizonyítja, hogy azok – következetesen kezelve – a gyakorlatban is megvalósulhattak. Nemcsak a gazdasági szerkezetváltás, hanem a pedagógia általánossá válása, a társtudományok megközelítésmódjainak érvényesülése, az emberi erőforrással kapcsolatos szükségletek dinamikus helyfoglalása e változások pozitív elemei. A globalizáció ezt a folyamatot tovább erősíti, mert a szakképzésben egyaránt érvényesülnek átfogó, közös, globális és helyi, nemzeti meg regionális trendek, kölcsönhatások (gondoljunk itt például az UNESCO, az OECD vagy a

A szakképzés, mint a humán erőforrás fejlesztése és a teljesítménynövelés eszköze-feltétele, mindenütt az érdeklődés homlokterében áll. Benedek András munkája a nem lebecsülendő – és irányítása alatt eddig kialakuló – hazai rendszert mutatja be. Az eddig megteremtett alapokon az Unióba lépő ország szakképzése olyan feltételrendszerrel fejlődhet tovább, amelyben a változó körülményekhez alkalmazkodva erősítheti az immár globális gazdaságban való helytállást.

Világbank ajánlásaiban követhető szakképzési filozófiákra). A hazai oktatási rendszerben a szakképzéssel összefüggő fordulatokra a kötetből jól tájékozódhatunk. A háromfokozatú oktatási rendszerben a szakképzés kiemelt szerepet játszik, a közoktatás expanziója következtében megváltoztak az oktatás iránti igények és ezáltal módosult az oktatási rendszer néhány funkciója. A középfokú – benne a szakközépfokú – iskolázás gyors elterjedése és általánossá válása következtében emelkedett a lakosság iskolai végzettsége. A tanulók számbeli növekedését a szakképzés részben képes volt befogadni, mert nagyobb lett a középfokú képzés iránti érdeklődés, megnőtt a kereslet a harmadfokú képzés iránt, a szakképzés kezdetei egyre későbbre tolnak ki.

Benedek András nem részletezzen, de érzékelteti, hogy a korábbi hagyományos iparágakat is érinti a technikai fejlődés, de korántsem olyan mértékben, mint a legmodernebb ágakét. Vessük össze például az építőipart a számítástechnikával. A modern ágakban tehát a kevesebb fizikai igénybevétel követelő feladat vagy a közvetlen termelőmunka, következésképpen a nem-termelők iránti kereslet nő, ami a foglalkoztatási részarány növekedésében és bérelőnyben is jelentkezik. Ez átvezet a felnőttképzés szakmai köreire, arra, hogy a lifelong-learning mindenütt – ma átfogó szakképzési rendszerben – érvényesülhet. Szerzőnk figyelmeztet, hogy a tömeges képzés magával vonhatja a minőségi követelmények, a képzés színvonalának csökkenését, amit erőteljesen ellensúlyoz a minőségi követelmények folyamatos érvényesítése, a szakmai-didaktikai megalapozottság erősítése. A hagyományos tárgyak háttérbe szorúlnak, piacképes ismeretek válnak uralkodóvá. Szerzőnk érzékelteti a piacgazdaság követelményeit, az ezekhez alkalmazkodó szakképzés-politika szükségességét és bemutatja eredményeit. A mesterségbeli, szakmai tudásigényt a különböző foglalkozásoknak a munkaerővel szemben támasztott követelményeiből vezeti le. Ezzel megerősíti: a szaktudás nem lehet azonos sem a képzettség-gel, sem a foglalkozással. Egy személynek ugyanis nem lehet szaktudása általában, ha-

nem csak egy-egy tevékenységet, szakmát, foglalkozást tekintve. Ebben a folyamatban szerzőnk nagy jelentőséget tulajdonít a szakmai pedagógiai hatásrendszernek, a szakképzési törvénynek és kapcsolódó jogszabályainak. A szakképzés így mentesülhet az általánosan művelő feladatoktól és meghatározó módon koncentrálnak a szakmai elméleti és gyakorlati képzésre. Ez a képzési időre is ésszerű módon hat, differenciálva a képzési feladatok szerint, megnyitva a lehetőséget a felsőoktatással való együttműködésre.

A szakképzés, mint a humán erőforrás fejlesztése és a teljesítménynövelés eszköze-feltétele, mindenütt az érdeklődés homlokterében áll. Benedek András munkája a nem lebecsülendő – és irányítása alatt eddig kialakuló – hazai rendszert mutatja be. Az eddig megteremtett alapokon az Unióba lépett ország szakképzése olyan feltételrendszerrel fejlődhet tovább, amelyben a változó körülményekhez alkalmazkodva erősítheti az immár globális gazdaságban való helytállást.

Benedek András (2003): *Változó szakképzés. A magyar szakképzés szerkezetének változásai a 20. század utolsó negyedében.* Okker, Budapest.

Krisztián Béla
egyetemi docens,

Humán Menedzsment Tanszék, TTK, PTE, Pécs

Kelet és Nyugat vonzásában

V. Molnár László kötetének, F. I. Jankovič – Iskolareformer a felvilágosodás szellemében' című fejezete, mint rész az egészben mutatja fel a könyv sajátos erényeit, aktualitását.

A szerb kisebbség magyarországi oktatásának történetéről eddig nem jelent meg magyarul összefoglaló munka. A téma iránt érdeklődőknek be kell érniük tanulmányokkal. Ezek közé tartozik V. Molnár László írása is a neves szerb pedagógusról, Feodor I. Jankovičről. A szerző, tanulmánya elején elhangzó ígérete szerint, a moszkvai Régi Okmányok Állami Levéltárában végzett kutatások eredményeivel bővíti a téma szakirodalmát, valamint a vonatkozó külföldi szakirodalom áttekintése révén változja a jeles pedagógus életpályáját.

A szerző a széles háttér felvázolásával kezd feladatához. A színhely a Habsburg Birodalom – az időpont a 17. század utolsó évtizede.

A Magyarországra a török elől éppen csak bemenekült szerbek máris jelentős privilégiumokat nyertek I. Lipót császártól, melyeket aztán utódai is rendre megerősítenek. Az 1718-as pozsareváci béke után a szerbek fő letelepedési területét – a Bánát vidékét – az Udvari Kamara irányítása alá helyezik. Az ezt követő két évtized a szerb iskolaügy fejlődésének első szakasza. A metropoliták sikeres diplomáciájának hatására sorra érkeznek Oroszország területéről a tankönyvek és a tanítók, valamint ekkor jönnek létre az első alsófokú iskolák, melyek alapítását 1727-től császári rendelet is engedélyez a szerbek számára. Az 1737-től újraindult Habsburg-Oszmán háború azonban megállítja az iskolaügy fejlődését, ami majd csak 1749-ben kap újabb lendületet. Folytatódik az orosz könyvek behozatala, és az 1750–60-as években grammatikai iskolák és papi szemináriumok létesülnek.

Az 1770-es évektől *Mária Terézia* katolizáló- és reformtörekvései új kihívást jelentenek a szerb oktatásügy számára. 1773-ban az Udvari Kamara Feodor Jankovičot nevezi ki „valamennyi szerb iskola igazgatójává”.

Jankovič születési idejét 1740 és 1744 közé helyezik az egyes kutatók. Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában, a Pétervárad melletti Sremska Kamenicában végzi. 1755-